

Gart der Gesundheit: erdrauch oder kaczen kerbeln.

erdrauch oder kaczen kerbeln clxxvi Ca

Fumus terre latine·grece Capnos·arabice Steng·vel Sterig. (In dem bûch circa instans beschreiben uns die meister·dz erdrauch der seÿ heÿß an dem ersten grad und trucken an dem anderen·Unnd heÿsset darumb erdrauch·wann es wechpt auff der erden von dem groben tampffe des erdtrichs·und steet auf dem erdtrich geleycherweÿse als rauch der übersich geet·(Dises kraut ist geleych den wÿlden moren zû latein pastenaca agrestis genannt·Allein das die bletter kleiner sind an dem erdrauche·und mer bitter dann pastenaca. Die wurczeln ist weÿßfarb·

(Der meister Serapio in dem bûch aggregatoris in dem capitel Sterig mit bewarung Dioscorides·beschreibt uns und sprichet·das erdrauch gebrauchett sol werden in der erczneye so sÿ noch grün ist·und so sÿ ye grüner ist·so sÿ ye besser ist·Unnd wenn das kraut dürt ist so hat es kein krafft mer in jm·(Erdrauch benymmet von dem menschen die melancoleÿen davon gar groÿs kranckheyt kommen·als ausseczigkeit und reüdigkeit·und bringen auch bôpe flegma·(Item·Erdrauch saffte genommen zweÿ lot·und dar under gemüschet zucker und daz eingenommen mit warmer brüe·benÿmmet die bôsen reüdigkeit

(1) **Aardrook of kattenkervel**, 176ste kapittel. Fumus terre Latijn. Grieks Capnos. Arabisch Steng vel Sterig. (**Fumaria officinalis**)

In het boek Circa instans beschrijven ons de meesters dat aardrook die is heet aan de eerste graad en droog aan de andere. En heet daarom aardrook want het groeit op de aarde van de grove damp des aardrijk en staat op het aardrijk gelijkerwijze als rook die over zich gaat. Dit kruid is gelijk de wilde peen in Latijn pastenaca agrestis genaamd. Alleen dat de bladeren kleiner zijn aan de aardrook en meer bitter dan Pastinaca. De wortel is witkleurig.

De meester Serapio in het boek aggregatoris in het kapittel Sterig met bewering van (2) Dioscorides beschrijft ons en spreekt dat aardrook gebruikt zal worden in de artseneij zo ze noch groen is en zo ze groener is zo ze beter is. En als dat kruid droog is dan heeft het geen kracht meer in hem.

Aardrook beneemt van de mensen de melancholie daarvan erg grote ziektes komen zoals huiduitslag en ruigheid en brengen ook kwaad flegma. (5) Item. Aardrooksap genomen twee lood, en daaronder gemengd suiker en dat ingenomen met warme bouillon beneemt de kwade ruigheid van de mensen. En tot dit sap zo mag u goed nemen drie maal 16,7 gram

vonn dem mennschen·Unnd zû disem safft so magst du wol nemen dteü lot fenchelsamens· [217] (Item·Nÿmm nußs ôle und müsche darunder ein wenig eßsigs·und nÿmm darzû safft von erdrauch ein gût teyl·mach daraup ein salben und schmiere dich domitt an dem leyb in dem bad·dißs benymmet von dem menschen bôße reüdigkeit und besund ausseczigkeit·(Des safftes in d wochen dteymal nüchtern getruncken·ist gût den ausseczigen sein kranckheÿt domit zû mÿndern·(Für die wassersucht·nÿmme safft von erdrauch und der rÿnden von wolffs milch·yegkliches zweÿ quintin·und des eingenommen benÿmmt von dem menschen bôße feüchtigkeit durch schwÿezen·und benÿmmet domit die wassersucht·(Für dz bodogram·Nymm zwei quintin hermodactili·das sinnd zeytlosen·und thû die gebulfert under den safft des erdrauches und siede das und lege das auf die füß·beÿmmt on zweÿfel das bodogram·(Dises kraut gesoten und geessen oder darvon getruncken·benÿmmt vil kranckheÿt durch den harm·(Item erdrauch safft mit hyrßzungen wasser und mit zucker vermenget·ist gût wider bestopffung lebern und milczes die ein ursach hat von einer kalten materien·Platearius·

venkelzaad. [217] Item. Neem notenolie en meng daaronder een weinig azijn en neem daartoe sap van aardrook een goed deel en maak daaruit een zalf en smeer je daarmee aan het lijf in het bad, dit beneemt van de mensen kwade ruigheid en vooral huiduitslag. Het sap in de week drie maal nuchter gedronken is goed de huiduitslag zijn ziekte daarmee te verminderen. Voor de waterziekte:·Neem sap van aardrook en de bast van wolfsmelk, van elke twee maal 1,67 gram, en dat ingenomen beneemt van de mensen kwade vochtigheid door zweten en beneemt daarmee de waterziekte. Voor dat podagra: Neem twee maal 1, 67gram hermodactili, dat is tijdeloze, en doe die gepoederd onder het sap van aardrook en kook dat en leg dat op de voeten, beneemt zonder twijfel dat podagra. (3) Dit kruid gekookt en gegeten of daarvan gedronken beneemt veel ziekte door de urine. (4) Item, aardrook sap met hertstongwater en met suiker vermengt is goed tegen verstopping van de lever en milt die een oorzaak heeft van een koude materie, Platearius.

Vorm.

Duivekervel is een zacht en sappig kruid met vierkante stengels. Die stengels zijn bezet met fijn gesneden en gerande bladeren van een witachtige of meer blauwzeegroene kleur. Aan de toppen van de takken staan vele kleine roze bloemen in lange trossen.

Naam.

(1) Dodonaeus; ‘Grijsecom en duivekervel wordt dit gewas in het Nederduits genoemd, in het Hoogduits Erdtrauch, Taubenkropff, Katzenkervel. In het Grieks noemt men het Capnos en Capnion, soms ook Capnites, in het Latijn Fumaria en Capnos, zo Plinius het noemt, in de apotheken Fumus terrae. Dit kruid wordt aardrook in het Diets, in het Latijn Fumus terrae en Fumaria, in het Grieks Capnos genoemd omdat als het sap daarvan op de ogen gestreken wordt de tranen daaruit laat lopen, min of meer of er enige rook in de ogen gekomen is’.

De naam Fumaria komt van fumos: rook. Volgens Plinius heet het gewas zo omdat het waterachtige sap zo'n vloed van tranen brengt dat het gezicht verduisterd wordt, net als bij rook.

Dioscorides noemde het kapnos of *kapnogorgion*: dit betekent rook of hevige rook en schreef dat de rook en het sap het gezicht sterkt en de ogen doet tranen. Of dat de rookkleur slaat op rookkleurige of asgrauw bladeren, naar de tekst van Dioscorides.

Aardrook is afgeleid van apothekers ‘fumus terrae’, Duitse Erdrauch..

Grisecom: midden-Nederlands grijnzen of wenen, in België grijzekom, grijzekol, grijzende ogen en grijzorie, gebruikt bij oogziekten.

Voor de bloei lijkt het gewasje op kervel, vandaar de naam duivekervel. Het eerste gedeelte omdat het graag door duiven gegeten zou worden.

Gebruik.

Het is te verwonderen dat de Herbarijs, de Gart en Herbarius in Dyetsche niet spreken over het gebruik als oogmiddel wat Dioscorides toch in de eerste plaats noemt; ‘Claritatem facit oculia

delacrymationemque; unde nomen traxit;, ‘het sap in de ogen gedruppeld verhelpt aan tranende ogen die als rook (fumus) zijn, vandaar de naam, zegt Matthiolus. Het werd vooral gebruikt om de huid te schonen.

Herbarius in Dyetsche; ‘Grisecom of duvenkervel is heet en droog in de tweede graad, Pandecta. Het heet fumetre omdat het van grove witachtigheid door de aarde ontbonden en aan de aarde hangt gewonnen wordt. Hoe groener het blad is, hoe beter het is, droog heeft het geen kracht. (2) Zijn voornaamste kracht is om de zwarte gal te zuiveren of te purgeren en daarna zoute slijm en rode gal, ook is het diuretica (dat is om de urineweg te openen) daarom is het goed tegen melaatsheid en tegen waterzucht die uit koude zaken komen als je het zo maakt: ‘Neem van het sap van aardrook een pond; de topjes van alsem, de bloemen van santorie en van bernagie, van elk een halve hand vol; de wortels van Euphorbia esula, van boomvaren en van kruidvlier, van elk een ons; Cuscuta en sennebladeren, van elk een half ons; venkelzaad, peterseliezaad, maggi en eppe, van de mirobalanen kebuli en indi, van die elk twee drachmen, van zoethout een drachme; die stamp je wat grof in stukken, dat kook je in een pond water met wat azijn tot dat de helft vrijwel verkookt is, dan zuiver je het door een doek en maak het zoet met suiker, je moet van de siroop ’s morgens en ’s avonds telkens een half glaasje nemen’. Als deze siroop op is neem deze pillen als: ‘Neem van de hoop de pillen van mezereon twee scrupel; van de hoop van de pillen van aardrook een scrupel; van turbith een halve scrupel, van de korrels die cocomidium heten vijf stuks; van gember drie grein; meng het tezamen met siroop van aardrook en maak negen pillen’. De volgende dag neem je van de dyalacca of sap van Costus of van Acorus om te versterken. Tegen dezelfde ziekte is ook goed om het sap van aardrook met mirobalanen en wei van geitenmelk tezamen in te nemen.

(3) Als je het sap van aardrook met het poeder van witte steenbreek of met het kruid dat steenbreek heet mengt laat het plassen.

Tegen putrefactie of bederving in de mond of van het tandvlees was de mond met het sap van aardrook.

(4) Tegen verstopping van de lever of de van milt dat uit koude zaken komt meng het sap van aardrook met suiker.

(5) Tegen schurft, meng het sap van aardrook met zwavel en olie van laurierbes. Pandecta en Platearius’.

Herbarijs; ‘Fumus terre, dat is grisecom. En is heet in de eerste graad en droog in de 2de. En zo ze verser is zo ze beter is. En droog deugt ze niet. En ze purgeert melancholie (zwarte gal) en (a) gezouten fluimen en verbrande gal. En geeft lust van eten en verbetert de maag. Het sap vaak gedronken zuivert het lichaam van druppels, van puisten en van alle schurft. En het is goed in alle druppelzalven.

Dioscorides zegt dat grisecom het lichaam zuivert van alle voortsetende vochtvermenging en van verrot bloed en zuivert van buiten druppels. En die zich krabben en schurftig zijn, ze nemen 2 ons van het sap en mengen het met suiker en drinken het met warm water ’s morgens. Tegen witte vloed; Neem sap van grisecom en doe er bij 2 ons Euphorbia esula en warm water en geeft het de zieken te drinken, hij geneest’.

(a) gezouten fleume; het levensvocht flegma in een speciale toestand.

Het werd aangeprezen als bloedzuiverend middel, in- en uitwendig. Broeder Thomas zegt; ‘dat cruut ghenomen ende in wine ghesoden ende dat warm ghedroncken dat sterct die maghe ende opluuct die zenen ende aderen ende maect goede veruwinghe ende reynight die colere ende zuivert binnen alle die leden’.

Dodonaeus, ' Grijsecom is nuttig voor al diegene die met schurft of enige onzuiverheid van de huid gekweld zijn en ook die de pokken hebben, want ze verlost de lever en de milt van vulling en verstopping, ze maakt het bloed het ganse lichaam door heel zuiver en rein, ze geneest ook dikwijls de vierdaagse malariakoortsen.

Men geeft het afkooksel van dit kruid of de siroop die van het sap gemaakt is aan diegene die de voor vermelde gebreken hebben, het water dat er van gedistilleerd wordt is ook zeer geschikt in dezelfde gebreken.

Men kookt het soms met wei en zo is het zeer goed in de schurft in het laatste van de lente en in de zomerse maanden gebruikt.

Paulus Egineta zegt dat het de galachtige plas overvloedig laat voortkomen en de verstopping en langdurige kwaal van de lever geneest, de maag versterkt en de buik week maakt.

Dioscorides schrijft dat het sap van grijsecom (en vooral die in de gerst groeit zegt Egineta daarbij) met gom dat gebrek van het haar geneest wat Trichiasis genoemd wordt als men de stekende of kwellende haren eerst uitrukt, want dat sap belet dat ze niet meer groeien'.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>